

Ужгородський державний
університет
юридичний факультет кафедра
історії та теорії держави і
права

Кошицький університет
ім.П.-Й.Шафарика
юридичний факультет
кафедра історії держави
і права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
ЗАКАРПАТТЯ В СКЛАДІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ
У 1919-1945 РОКАХ

2

МАТЕРІАЛИ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
Ужгород, Україна – Кошице, Словаччина

Ужгород-1998

Зміст

<i>Проф. М. Болдижар. До питання про входження Закарпаття до складу Чехословаччини в 1919 році.....</i>	3
<i>Доц. В. Лемак. Особливості політичного режиму Карпатської України.....</i>	12
<i>Доц. М. Палінчак. Держава та католицька церква в Чехословаччині в 20-30 роках ХХ століття.....</i>	26
<i>Доц. В. Галас, викл. І. Переш. Політико-правові ідеї Адольфа Добрянського та його боротьба за єдність слов"янського світу.....</i>	31
<i>Ст.викл. О. Семерак. Гарантії та взаємний захист іноземних інвестицій по законодавству України та Словаччини.....</i>	71
<i>Ст.викл. Л. Дорофєєва. Роль і місце митної служби у формуванні української державності.....</i>	61
<i>Mosný Peter. Faktickosť a oficialita národnostnej otázky.....</i>	67
<i>JUDr. Vladimír Vrana. Československá republika a Podkarpatská Rus.....</i>	78
<i>JUDr. Blazena Antalová. Csc. Hospodárske pomery v Podkarpatskej Rusi v predmníchovskej ČSR.....</i>	87
<i>Mgr. Erik Štenpien. Správna organizácia Podkarpatskej Rusi v r. 1918-38.....</i>	92

**Доц. Галас В.І., Викл. Переш І.Є. Політико-правові
ідеї Адольфа Добрянського та його боротьба за
єдність слов'янського світу**

Двадцятирічний період 1848-1868 рр. цілком слушно був названий добою національного відродження русинів Підкарпаття. Революційні події 1848-49 рр. створили нагоду такому політичному лідеру як Адольф Добрянський, який уперше публічно висловив ідею руської національності.

А.І.Добрянський народився 18 грудня 1817 року в селі Рудлеві, Земплинський округ, де його батько був наставником приходу.

У 5 років батьки відправили його для вивчення німецької мови у місто Легочу, де він з 1827 по 1828 рр. закінчив перші два класи гімназії. Третій клас він пройшов у Рожнаві в 1829 році, де він добре навчився мадярській мові, четвертий і п'ятий у Мішкольці (1830-1831).

З 1831 по 1834 роки він навчається на філософському факультеті в Кошицях і Ягрі, а з 1835 по 1836 рр. – на юридичному факультеті в Ягрі, де здобув вищу освіту.

Після закінчення університету він недовго займався юридичною практикою, а потім поступив у Шавниці у гірську і лісну академію, де навчаючись чотири роки, познайомився з росіянами, галичанами і другими слов'янськими народами.

21 червня 1840 року він був назначений практикантом у в'їдшахту біля Шавниці, а в 1842 році його зробили кунтофіцером. 14 травня 1846 року А.І.Добрянському була призначена нагорода за чотирьохрічну службу. Цього ж року його визвали у Відень для слухання вищої математики, архітектури, машинобудування і занять у будівничих майстернях залізної дороги. 4 травня 1847 року А.І.Добрянський їде в Чехію, де він відкриває кам'яновугільну шахту, а через місяць його призначають кунтофіцером в Брандейзель.

28 березня 1848 року А.І.Добрянський повертається додому.

У квітні він знову повертається у віндшахту до своєї сім'ї, де словаками був обраний до угорського парламенту. Але вибори були відмінені, і депутатом став німець Емеріх Шембері. Угорські націоналісти, бачучи в А.І.Добрянському лідера всіх угорських слов'ян хотіли схопити його і стратити. Тому А.І.Добрянському прийшлося переховуватися бігством. 3 жовтня Добрянський їде до свого батька, де по дорозі він дізнався про страту декількох слов'янських патріотів, що підтвердило його небезпеку, і тому він переховується то у свого батька, то у зятя в Мальцеві. Коли ж австрійське військо стало придушувати маляр, Добрянський поселився в Пряшеві, де збирав підписи про приєднання Угорської Русі до Галичини. Після надходження угорських військ і відступу австрійців А.І.Добрянський їде в Галицьку Русь в місто Тиліч, де народився його другий син Мирослав. Після цього А.І.Добрянський їде в Перемишль, а потім у Львів, де знайомиться з Куземським, Малиновським, Лотоцьким, Величковським, Зубрицьким, Гуркевичем і іншими діячами Галицької Русі. Тут він бере участь у засіданні "Головної Руської Ради" та в депутації, висланою Радою графу Глуховському про приєднання Угорської Русі до Галицько-Володимирського королівства.

1 травня 1849 року А.Добрянський назначений помічником цивільного комісара при війську графа Франца Зичія, а з 25 червня - цивільним комісаром генерала Редигера. За свою діяльність комісара він був нагороджений орденом святого Володимира 4 степені і орденом св.Анни 3 степені.

1 жовтня 1849 року Добрянський знову їде у Відень, щоб поставити руське питання перед імператором. Він очолив делегацію, до якої входили його брат Віктор Добрянський, Йосип Шолтес і Олександр Яницький. Коли вони прибули у Відень, до них приєдналися ще двоє патріотів -Вікентій Алексович і Михайло Вісанік. Підкарпатська делегація спочатку зустрілася з імператорським комісаром Угорщини бароном Карлом Герінгером, міністром внутрішніх справ Олександром

фон Бахом, міністром юстиції Антоном фон Шмерлінгом, міністром фінансів Філіном Крауссом і міністром-президентом Феліксом фон Шварценбергом. А 19 жовтня була прийнята Францом Йосифом. Русини подали імператору петицію з 20 пунктів, де містилися вимоги про доповнення конституції 4 березня 1848 року, а саме:

- визнання руської національності в Угощині;
- визначення руської території;
- впровадження руської мови в школах та урядах;
- призначення місцевих урядовців;
- видання газет і встановлення гарантій для руських меншин в інших частинах королівства.

Результатом цього було те, що в жовтні 1849 року угорський уряд реорганізував Угорщину, відокремивши Хорватію-Словенію і Трансильванію, поділивши решту королівства на 5 військових округів, кожен з яких ділився ще на цивільні округи. Одним із них, Ужгородським, керував Ігнатій фон Вілlecь, але фактично керував Адольф Добрянський, якого було призначено другим окружним доповідачем і управителем канцелярії в Ужгороді. В цей період він добився призначення руських чиновників, ввів у діловодство руську мову, зробив руські написи на вулицях, визнав руську церкву офіційною і інше.

Але патріотична діяльність А.Добрянського не подобалася угорським політикам і 3 березня 1850 року наказом генерала Бордола він був відісланий в Шариш в якості королівського комісара для розслідування зловживань жупана і інших чиновників. 12 травня 1850 року А.Добрянський стає референтом при генералі Бордолі. 16 березня він призначений окружним референтом у Будапешт, а 26 березня – секретарем 1 класу при Угорському намісництві.

Імператорським наказом від 23 червня 1850 року він призначений членом намісницької ради з проживанням у Великому Варадині, а наказом від 4 червня 1860 року переведений на цю ж посаду у Будапешт. В 1857 році за свої

заслуги А. Добрянський нагороджений орденом Желізно́ї корони 3 степені, а 22 грудня 1857 року йому присвоєно рицарське звання з прибавленням Сачуров в честь села Сачуров, яке він купив.

У 1861 році А.Добрянський-Сачуров був направлений в Мукачево для ревізії місцевої тюрми.

Весною 1863 року хтось доніс мадярському уряду у Будапешт, що на Ужанській верховині готується меморандум до влади і йде збір підписів. Владі не були потрібні ніякі домагання і вона не бажала робити поступки для різних національностей. Крім того, дана петиція була звернена проти влади. Посередництвом дістриктуального уряду в Кошицях намісництво звернулося до наджупана Ужгородської жупи з наказом розслідувати цей донос. Намісництво повідомило, що в петиції домагаються національних прав: в округах, заселених русинами мається урядувати руською мовою, а урядники тих округів мають вибиратися з народа. Далі намісництво повідомляє, що петиція зложена від імені народа, але народ про це нічого не знає, а є тільки використовуваним як средство. Петиція є працею тільки греко-католицького духовенства. Головним ініціатором є намісницький секретар Адольф Добрянський і священник з Туря-Пасіки Гомічко. До цього наказу дістриктуальний уряд в Кошицях додає, щоб жупан чим скорше подав реляцію по цій петиції, бо мінічтерству дуже на тім залежить¹.

Після цього жупан звернувся до підначальника Березнянського округу та до римо-католицького священника у Великому Березному Антонія Паппа з наказом, щоб вони дізналися, хто є ініціатором і автором петиції, хто нею займається і яким чином А.Добрянський впливає на петицію.

Першим дав відповідь окружний підначальник І.Токар, який

¹ Лелекач М. Нові причинки до політичної діяльності Адольфа Добрянського // Зоря.-1942.-№3-4.-С.61

підкреслив, що на Верховині дійсно написано петицію і тепер збирають підписи. Крім того, два греко-католицьких священники, які читали дану петицію, підтверджують, що русини хочуть, щоб руська мова не тільки в їх окрузі, але і в інших округах, заселених русинами, була офіціною, а урядники обиралися з місцевого населення, щоб населення могло подавати клопотання до уряду на руській мові. В петиції також зазначається, що в Ужгороді потрібно організувати за державні кошти Руську академію, в якій всі предмети будуть викладатися на руській мові і з якої будуть випускати майбутніх урядників.

Самі греко-католицькі священники подають, що головним ініціатором цього руху є священник в Пасіці Юрій Гомічко і що більша частина священства не погоджується з цим сепаратичним рухом. Чи був замішаний в цій справі А.Добрянський, Токар не міг сказати, бо духовенство про це не є інформованим, і все держиться в таємниці. Правдоподібно, що Добрянський мав якийсь посередній вплив, бо головний ініціатор Гомічко є з ним у сталій кореспонденції. Гомічко тут знаний як найінтимніший приятель Добрянського.¹

Далі в донесенні говориться, що народ руський є темний і неосвічений і не може сам боротися, тому священники виступають від його імені і домагаються від русинів таких прав, які мають інші народи монархії. На думку Токаря, основою всіх цих явищ є фанатизм руського духовенства, яке спокійний і добрий народ хоче притягнути до своїх ідей і планів. Закінчуючи донесення, Токар дає пропозицію "щоб ці елементи, які між народом роблять всілякі пакості були з цієї околиці без виїмку віддалені. В першій мірі зробити це бажано з священником Юрієм Гомічком"²

Після цього до Пасіки було надіслано жандармів, які

¹ Лелекач М. Нові причинки до політичної діяльності Адольфа Добрянського // Зоря.-1942.-№3-4.- С.162.

² Там же.-С.163

провели обшук у священника Юрія Гомічки, де було знайдено багато матеріалу, а головне кореспонденцію з А.Добрянським. Весь цей матеріал був висланий до Будину.

На якийсь час політична діяльність була припинена. Але цей період тривав недовго, бо вже у 1860 році, коли віденський парламент оголосив нову конституцію, вибори у новий парламент, русини побачили, що їх доля буде залежати від того, скільки представників вони будуть мати в угорському парламенті. Адольф Добрянський, як провідник цієї акції, пройшов всі жупи, заселені русинами, і всюди агітував за цю ціль, розмовляв з політичними і національними діячами. Результатом цього стало те, що у 1861 році Адольф Добрянський був обраний депутатом в угорський сейм від Шаріша, де одразу ж з його появою угорські політики зустріли його криками і не дали виступити з промовою, а потім визнали вибори недійсними. Коли Добрянського обрали вдруге, уряд знову відмінив вибори. Після цього Добрянський їде у Відень до імператора з проханням перевести його в столицю Австрії, але йому було відмовлено і наказано повернутися в Будапешт для виконання своїх службових обов'язків.

Непроголошена промова Добрянського була згодом надрукована у Відні 1861 році на німецькій мові: "Речь депутата угорського сейма Адольфа Добрянського по вопросу об адресе". У Першій частині промови він розглядає відношення Угорії до других частин Австро-Угорської монархії і доказує, що Угорія, так як і Чехія, знаходиться з Австрією в реальній унії, а не персональній. В другій частині він вимагає права для існування немадярських народів Угорії і пропонує розділити її на 5 автономних національних областей: німецько-мадярську, сербську, румунську, руську і словацьку. Кожен із цих округів повинен мати свої початкові, середні і вищі школи. В інших частинах говорилося, що русини повинні мати свій окремий конгрес на своїй території, своїх єпископів, які вибираються більшістю голосів за звичаєм східного обряду. Русини греко-

католики повинні бути від'єднані від Остригонського архієпископства, а для них повинно створитися руське архієпископство. Руську територію треба виділити в окрему адміністративну територію. У вищих органах русини повинні бути представлені у процентному відношенню. Останній пункт говорив, що для русинів має бути створена національна автономна територія.

У 1862 році А.Добрянський дістав з нагоди тисячоліття Росії російський орден Св.Анни 2 степені, а в 1863 році йому присвоєний австрійський титул гофрат. Імператорським наказом 3 червня 1864 року А.Добрянський назначений радником-доповідачем угорської придворної канцелярії у Відні. У 1864 році А.І.Добрянським засноване товариство св.Василія Великого в Ужгороді, яке зіграло велику роль в руському національному відродженні. В 1867 році він виходить у відставку і повністю присвячує себе служінню рідній землі.

Між тим 1862-1876 роках він був головою Пряшівського товариства св.Іоанна Крестителя, а в Ужгороді в 1866-1872 роках - почесним головою товариства св.Василія Великого.1

У 1865 році А.І.Добрянський був обраний від Шаріша депутатом угорського сейму, в якому він залишався до кінця 1868 року. Тут він проводив різносторонню діяльність, про яку можна судити з його виступів:

8 листопада 1867 року він говорив про місцеве самоуправління в зв'язку з розпуском урядом Єгерської столичної комісії за політичний виступ. На думку Добрянського місцеве самоуправління не підпорядковане уряду, а дії уряду порушують статті конституції. Виступаючи з цієї промовою, Добрянський мав надію на те, що уряд винесе законопроект про місцеве самоврядування.

13 грудня 1867 року він виступив із промовою, направленою

проти законопроекту про прийняття Угрією частини австрійського державного боргу. Добрянський визнає, що він завжди був противником дуалізму, але якщо це сталося, то Угорщина тим самим звільняється від платежу австрійських податків. Нехай ліпше Австрія збільшить податок на доход з капіталів, тоді вона настільки окріпне, що Угорщина буде дивитися на неї як на великого і постійного союзника.

7 липня 1868 року А.Добрянський виступив проти законопроекту, який вводив податок на будинку, що було б дуже негативним для селян, які склали більшість населення Підкарпатської Русі.

19 жовтня 1868 року Добрянський захищає міністерський законопроект по утворенню замість одного – восьми апеляційних судів у різних частинах Угорщини.

20 жовтня 1868 року він виступив проти вмішування світської влади в шлюбні діла. Він говорив, що цим невдоволена церковна влада всіх віросповідань.

25 листопада 1868 року Добрянський виступає по законопроекту “О народностях”. Він наголосив, що це є важливим питанням для Угорщини, оскільки від його вирішення залежить внутрішній мир. В своїй промові він наводить історичні приклади самоврядності народів, які проживають в Угорщині, з чого робить висновок: “Итак народы словацкий и румынский жили уже самостоятельной государственной жизнью в этой стране, народы сербский и немецкий, хотя в значительной своей части и поселились позже в этой стране, но поселились под условием народного самоуправления, соединившиеся же искони с мадьярским народом, народы ясь-кунский и русский первые союзники мадьяр и участники приобретенный в этой стране искони имели собственное народное самоуправление”.¹

А.Добрянський говорить, що вперше у 1790-1791 рр. була

¹ Аристов Ф.Ф. А.И. Добрянский // Карпатский Свет. - 1931. - №1-2. - С.1144

спроба вживати угорську мову на однакових правах з латинською в якості мови сеймових нарад. На цій основі виникли мадьярські навчальні заклади, а також закони 1830, 1836, 1840, 1844 і 1848 рр., які, за словами Добрянського, “очень оскорбляли немадьярские народы государства, ибо таким образом личная свобода была сильно ограничена и равноправность народов была нарушена в том отношении, что вместо безразлично-латинского языка выступил, при том еще в более широких пределах, мадьярский язык и на основании этих законов гражданину-мадьяру, годному при знании одного своего материнского языка к каждой должности, особенно к осуществлению всех политических прав, было дано больше прав, чем немадьяру, который кроме своего родного языка, не мог обойтись без изучения мадьярского языка, если хотел получить лишь какое-нибудь, даже скромное место или только глубже осуществлять политические права, словом, жить как гражданин государства”.²

У 1867 році А.И.Добрянський вийшов у відставку і по закінченню строку депутатських повноважень оселився в своєму маєтку в селі Чертежному.

Його другому обранню в парламент угорські націоналісти заважали грубою силою, але він залишався головою заснованого ним у 1864 році товариства св.Василія Великого в Ужгороді. Його заслугами в Пряшеві було відкрито товариство Іоанна Крестителя. Крім цього, він надавав матеріальну допомогу угорським і словацьким виданням, а також приймав участь у гальцькоруському друку. Багато А.Добрянський займався церковними ділами. Бачачи, що залишки православ'я в угорській церкві занепадають, він виносить наступну програму:

1) створення, крім існуючих Мукачівської і Пряшівської, ще

² Там же. - С.1145

третьої, Мараморошської руської уніатської епархії “с возведенієм єпископа Мукачевского в сан митрополита”;

2) митрополит і єпископи обираються духовенством і народом;

3) вища влада в угро-руській церкві належить собору, який складається з представників духовенства і мірян.

Першою спробою втілення в життя цієї програми, прийнятої і румунами, була пропозиція депутата А.Добрянського, румунів Влада і Медана сейму постановити, щоб міністр віросповідання і народної освіти вніс законопроект про утерій уніатських соборів, румунських і руських уніатських церков. Сейм прийняв закон про автономію угросерської і угрорумунської православних церков, а щодо уніатських, то мадярські політики розгорнули агітацію за автономію Угорії всієї католицької церкви з включенням до неї руських і румунських уніатів. З цією ціллю у 1869 році в Будапешті був скликаний католицький собор із представників угорських католиків і уніатів як духовного, так і світського звання. Сюди прибув також А.Добрянський як представник Земплинського округу. А.Добрянський хотів, щоб угроруська церква в майбутньому була представлена на загальному соборі угорської католицької церкви корпоративно, тобто щоб члени загального собору від угрорусів обиралися на своєму власному соборі. Доки собор не дасть згоди на це, то А.Добрянський і інші угроруські однодумці не будуть приймати участь у соборі. Але була прийнята лише автономія католицької церкви, якою керують угорці, а Добрянський і інші представники покинули собор і склали проти цього рішення протест.

Характерною рисою діяльності Адольфа Добрянського є його послідовна і широка робота по здійсненню своїх слов'янських планів. Він був близький з галичанами; в 1880 рр. він керував руським рухом в Галичині. В 1848 році він організував словаків у Шавниці проти Кошута, в 1852 році допоміг заснувати “Матіцу Словенську”. Він був товаришем чеського народу і разом з Шафариком і Палацьким брав участь

на Слов'янському З'їзді в 1848 році в Празі, де була сформована автономія Підкарпатської Русі. Він був пов'язаний дружніми і родинними зв'язками з багатьма російськими вченими. Слово і діло не розходилося у Добрянського. Він прямо і неухильно служив великій ідеї слов'янської єдності та ідеї співжиття слов'ян на основі братської взаємоповаги і цінування.

Про боротьбу А. Добрянського за єдність слов'ян можна судити з листа надісланого “славянської студентської молодожю Вени великому учителю Адольфу Івановичу Сачурову-Добрянському”, де зокрема говориться: “Великий наш учитель! Мы, представители всех славянских племен, Русские, Сербы и Хорваты, Чехи и Словаки, Болгары и Словенцы, мы славянская молодежь, готовая пожертвовать все свои силы и способности добру и преуспеванию Славянства, исповедуем с Вами и за Вами...”

Есть лишь один более чем 100 - миллионный славянский народ и представляет он собою отдельный и самостоятельный славянский мир. Мы желаем с Вами его объединения и единства и готовы везде и всегда содействовать достижению этой цели. Славянский народ живет своею собственною жизнью и имеет свою самостоятельную, более чем 1000 - летнюю культуру. Если же, по неимению свободы, отдельные славянские племена более или менее отторгнуты исконными врагами Славянства от своей славянской культуры, и заброшена им чужая, западная, то считаем это явление только временным и переходящим, и конец ему предвидится в скором будущем...

Соединятся опять все Славяне в своей славянской народной святой православной церкви, завещанной им Равноапостольными Святыми Кириллом и Мефодием Просветителем Славян. Бросят также западные Славяне чуждое германско-романское письмо и возвратятся к своей народной славянской азбуке, данной славянам святыми славянами Апостолами.

Все мы высоко держим знамя высокообразованого нашего

старославянского языка и, считая его общим нашим достоянием, завещанным нам предками нашими, мы вместе с тем желаем иметь общим один живой славянский язык.

По Вашим указаниям и под Вашим предводительством, наш вождь, мы достигнем цели- совершенного единства славянского народа, его полной свободы, для других народов недостижимого и врагов наших устрашающего величия, с Вами мы доживем того, что славянский народ займет в мире первенствующее положение, возродит человечество и поведет его по пути развития и совершенства!¹

З 1869 року по 1881 рік, проживаючи у своєму маєтку А.Добрянський пише багато літературних творів: "Патриотические письма" (1873 р.), "О западных границах Подкарпатской Руси со времен святого Володимира" (1880 р.) "Ответ угрорусского духовенства Пряшеской епархии своему епископу" (1881 р.), "Апелляция к папе от имени угрорусского духовенства Пряшевской епархии по вопросу ношения униатскими священниками бороды" (1881 р.), серед яких найвизначнішим є "Проект политической программы для Руси австрийской"(1871 р.),

Даний проект був винесений на розгляд інтелігенції, як сказав Добрянський "Поручаю его римским обычаям публике нашей" і складається з 5 пунктів. В пункті першому говориться, що всім відомо, яку обширну територію займає монархія Габсбургів і першочерговим завданням даної політичної програми є представити престолу і уряду народ руський, який знаходиться у межах Австрії, складає три мільйони як особливу індивідуальну національність. Проект Добрянський передає престолу і уряду, впевнившись у тісній і несокрушимій

1 Аристов Ф.Ф.А.І.Добрянський//Карпатський Світ.- 1931.-№1-2.- С.1191

солідарності національній для вирішення даного питання як загальнодержавного австрійського питання. Лише при зусиллі інтелігенції народ руський досягне того політичного значення, яке йому належить. Зборами Руської Ради, якими даний проект одобрений, вирішено:

1)обороняти самостійність руського народу, його політичну рівноправність, але в межах цілісної Австрійської імперії;

2)утворити народ руський в Австрії на основі ст.19 Конституції від 21 грудня 1867 року і таким чином на благо всієї монархії австрійської довести народ руський до повної моральної і національної зрілості.

В пункті другому говориться, що народ руський, який проживає під владою австрійською, є частиною "народа руського", має з ним одну історію, одну літературу, одні звичаї і, виходячи з цього, має повне право заявити своє правдиве національне становище. "Це є свідомістю нашої національної єдності з цілим народом руським, і про це заявляємо публічно і відверто, виражаючи цим свою вірність престолу і уряду".¹

Добрянський пише, що народ руський віддано підкоряється престолу, який має повне право вимагати від народу руського твердої і непохитної солідарності для інтересів австрійської монархії у відповідності до конституції. Відповідно до національної єдності з "руським народом" уряд в повному праві повинен оформити цю національну єдність, а якщо він це не одобрить і буде нав'язувати свої правила і вимоги національності нашої, то ці правила і вимоги не будуть виконуватися.

В пункті третьому говориться, що конституція від 1860 року і від 26 січня 1862 року встановила для всіх королівств і країв Австрійської імперії централізовану форму, а по "Угоді с мадярами" 1868 року, по якій королівства і краї угорської корони дістали автономію, змінилися конституційні форми і

1 Добрянський А.І.Проект Политической программы для Руси Австрийской.-Львів,1871.- С.43

встановилася дуалістична система. Проти цієї системи виступали чехи, поляки галицькі, видавши проти цього резолюцію від імені цілої Галичини. Таким чи іншим способом висловилися й інші слов'янські народи, а саме "кروات, серби и словени" дали резолюцію південної "Славящини" 1870 р. Накінець, відома також опозиція Румунії із тих самих причин по відношенню до угорського уряду. Звідси можна сказати, що є досить велика опозиція противників дуалізму. При цьому слід задати питання, чи є непохитною дуалістична система і чи більше підстав для повернення в федерацію має опозиція.

Крім народів слов'янських (разом з русинами 16 441 000) виступають також румуни (2 895 000), тирольчики (німці і італійці разом 893 000) і інші італійці австрійські. Проти теперішнього панування німців стоїть двадцятимільйонна опозиція, яка представляє собою непереможну політичну силу. Посилатися на свою велику культуру і сильну німецьку державу по крайній мірі можуть німці, але яке право на це мають союзники угорці, якщо їхня політична доспілість не вища за чеську, а література їх нижче слов'янської. Не можуть народи австрійські підкорятися такій формі конституції, яка дійсно розриває монархію на дві різні половини з різними конституціями і міністерствами.

Австрія є специфічною державною організацією в системі інших європейських держав, такою організацією, на яку народи поклалися віками і яка виходячи з цього займає в історії неабияке значення. Монархія Габсбургів складалася на протязі століть, має велике майбутнє, якщо тільки не знайдеться ліпша конституційна форма, яка буде в змозі протистояти монархії. Конституція монархії повинна пред'явити факт, що Австрія є організацією колективною або федерацією народів, для якої логічно найліпшою і найпідходящою формою є федеративна. Австрія повинна надати всім народам умови для повного розвитку і використати це для державних цілей, стати сильною державою і по відношенню до інших першочерговою.

Австрійська імперія повинна формально зберегти єдність державних ідей при повному задоволенні і згоді всіх народів австрійських, має бути спроможною сумістити в своїх межах якнайширший об'єм конституційної свободи. Подібно Швейцарії, яка об'єднує три великі історичні народи європейців в ім'я республіканської ідеї чи не може австрія створити федерацію народів на основі повної політичної рівноправності в ім'я вірності для престолу і в ім'я конституційної свободи.

Зваживши положення Русі Австрійської по відношенню до дуалістичної системи, яка розділяє народ наш на дві половини і розриває солідарність народних інтересів, зваживши правдиве відношення австрійської конституції до дуалістичної і федеративної системи визнати федеративну форму як таку, яка не відповідає конституції Австрії.

Пункт четвертий говорить, що дивлячись на те, що нове міністерство заявило свою готовність розширити автономію країн, а також на подібну політику зі сторони міністерства угорського по відношенню до країн угорських – утримаємося від імені руського народу від пасивної позиції, оскільки розширення автономії - самий ліпший перехід від дуалістичної системи правління до федеративної. В даному пункті йде перелік вимог, складених і запропонованих Руській Раді представниками закарпатської "братії":

1. Визначити національне становище.
2. Забезпечення повної автономії церкви.
3. Введення руської мови в урядах, в школах і комітатах руських.
4. Якнайскоріше заснування педагогічних семінарій руських.
5. Заснування кафедри руської мови і літератури, по можливості деяких других паралельних кафедр на філософському факультеті і однієї на юридичному факультеті Пенсятимського університету.
6. Заснувати одну руську кафедру в Кошицькій юридичній академії і ін.

Пункт п'ятий говорить про нову Німеччину, яка набирає силу і стоїть у центрі уваги, є реальною загрозою для Австрії. Нова Німеччина забирає у Австрії всякі умови для подальшого проведення своєї німецької політики. Австрія може добитися своєї цілі, якщо рішиться підняти "смело и самоуверенно прапор слов'янський". Так вона поправить своє становище, якщо рішиться підняти слов'янську політику на сході:

- а) безпосередньо самостійно або;
- б) у союзі з Європою.

Між Австрією і Росією є можливість солідарної політичної акції на той випадок, якщо Австрія приступить до східного питання разом з Європою. Разом з цим Австрія, з своєї сторони, має виконати зобов'язання, у відповідності з яким її зовнішня політика залишилася у тісному зв'язку з внутрішньою і щоб свій вплив на сході вона підтримувала і забезпечувала, надаючи своїй внутрішній політиці слов'янський характер.

На основі цього впливає висновок, у відповідності з яким слов'янська держава, якою є Росія, не може вести іншої політики, крім слов'янської. Державний австрійський інтерес і передбачувана солідарність Австрії і Європи у Східному питанні дають все більше підстав політиці, результатом якої буде організація європейського сходу, в склад якої, крім грецьких і румунських народів, буде входити слов'янський народ, який буде займати першочергове становище. Слов'янський народ, як і весь європейський народ, піддається великій небезпеці війні, про яку багато говориться і пишеться. Це буде або німецько-російська або германо-слов'янська війна. Якщо Росія розуміє свій історичний поклик. Якщо вона виступить проти могутньої Німеччини, тоді і Європа має поділитися на два великі табори, оскільки від цієї війни залежить новий державний устрій європейського сходу, а також значна зміна теперішньої державної системи. Підкорена, але всеж таки вільна Франція стане тепер на стороні слов'янській і запалить своїм прикладом Італію і Іспанію. На сторону об'єднаної і сильної Німеччини

стане Англія, а також Сполучені Штати, Швеція і Турція.

І так дійсно можлива війна, яка розділяє людство на два табори. З одного боку весь романо-слов'янський світ, а з другого – весь німецький світ в союзі з турецько-фінським. Австрія повинна стати на бік романо-слов'янського світу проти світу німецького. Зробить це Австрія заради блага свого. Між Австрією і сусідньою пруською Німеччиною союз неможливий, оскільки: а) немає загальних політичних інтересів, б) немає ніяких гарантій. А у вільному союзі із романо-слов'янським монархія зберігає свою самостійність і державну повагу.

Звідси Австрія може сміло заради свого власного державного добробуту і в ім'я перемоги з боку вищезгаданого союзу виступити у війні проти сильного німецького універсалізму, який становить велику небезпеку для Європи.

Залишається ще пояснення і визначення так званого польського питання, яке залишається, не дивлячись на прийнятий трьома державами поділ Польщі, фактором європейським і по відношенню до питання східного і по відношенню до майбутньої війни. Польща знаходиться між двома противниками Німеччиною і Росією. Полякам слід шукати для себе спасіння виключно в союзі з політикою слов'янською, щоб під покровительством російської внутрішньої і зовнішньої політики зберегти моральні і матеріальні інтереси свого народу.

Залишається ще одне питання. Чи не є можливим, дивлячись на особисту приязнь двох імператорів – німецького і російського – союз Німеччини і Росії. В такому випадку буде заключений прусько-російський союз. Але Росія зрозуміє, що такий союз є неможливим, оскільки цей союз буде проти слов'ян, а також політика пруської дипломатії буде використовувати Росію в своїх цілях. Це приведе до війни між Росією і Німеччиною, закінчившись їх взаємним послабленням, що буде сприятливим для Європи.

Вот основания тех взглядов и тех желаний касательно внешних отношений Австрии, которые представляются

августейшему престолу и высокому правительству и в интерес самостоятельности и поваги монархии и в интерес всей славянины австрийской, покорнейше и всепреданнейше со стороны общего собрания всей Руси австрийской. ¹

¹ Добрянский А.И. Проект Политической программы для Руси Австрийской.-Львів,1871.- С.52

Список використаної літератури

- 1.Аристов Ф.Ф.А.И.Добрянський//Карпатський Світ.-1931.- №1-2.- С.1144
- 2.Аристов Ф.Ф. Истинная история Карпато-Россов //Русский архив.- М.,1914.- Т.52.-№5
- 3.Бахтин Н.Н. Угорская Русь .-Пг,1915.-С.87
- 4.Бескид Н.А. О.В.Духнович //Карпатський Світ.-1929. - С.713
- 5.Гомічко В.П. “Добрянський” // Молодая Русь, №7-8, 1931
- 6.Добрянський А.И.Проект Политической программы для Руси Австрийской.-Львів,1871.- С.43
- 7.Добрянский А.И. О современном религиозно-политическом положении Австро-Угорской Руси.-М.,1885.- С.124
- 8.Каминський І.Національне самосознаніе нашего народа.- Ужгород,1925.-С. 15
- 9.Керчі І. “Добрянський”, Молодая Русь, №7- 8, 1931. – С.86
- 10.Коломиець І.Є.Соціально-економічні відносини і еуспільний рух в Закарпатті в другій половині 19століття.-Томск, 1962.-С.147
- 11.Лелекач М. Нові причинки до політичної діяльності Адольфа Добрянського // Зоря.-1942.-№3-4.-С.61

12.Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). – Ужгород, 1994. – С.295

13.Пич О.Очерк политической и литературной истории словаков за последние 100 лет // Словянский сборник.-Т.П.- С.177-178

14.Сочка-Боржавин В.Будителі Подкарпатських Русинов.- Ужгород,1995.- С.130

15.Фенцик Є. Поминайте наставники ваша //Церковний місяцослов.-1894.- С.82-84